

П'ять миль

Дмитро Ткач

Коли сигнальник невеликого однощоглового сейнера "Стріла" Володимир Гейко опритомнів, то побачив навколо себе воду.

Він не злякався, бо свідомість того, що сталося, прийшла раніше за почуття страху. А крім того, за час війни Гейкові вже доводилося бувати в бувальцях.

Перш за все Гейко пошукав очима "Стрілу". Але сейнера наче ніколи й не існувало. Довкола були лише горбаті хвилі. Вони ворушились, підстрибували, штовхались на рівні Гейкових очей і були схожі на спини якихось невідомих морських створінь.

Звичайно, "Стріла" не могла сховатися за обрієм так швидко. Це було моторно-парусне суденце, яке за найкращої погоди давало від сили чотири вузли.

Сейнер потонув.

Але де ворожі торпедні катери, що напали на нього?

Гейко знав про долю одного з катерів. Він згорів яскраво й швидко, як горить гутаперчова лялька. Ця згадка ворухнула губи вдоволеною посмішкою: "Значить, добре билися наші хлопці! Три швидкісних ворожих катери, здається, могли б не дати й писнути вайлуватому сейнерові, і все ж один з них наказав довго жити!.."

Була, напевне, північ. Круглий прозорожовтуватий місяць став високо в небі, забарвлюючи своїм світлом і поверхню моря, і саме небо в дивні фарби. Здавалось, весь світ поринув у легкий синюватий морок.

На південному сході леліла тонка темна смужечка. Під довгим поглядом вона розпливалася й губилась. Сухопутній людині та смужечка видалася б за далеку хмаринку. Але Гейко добре знав, що то земля.

— Що ж, попливемо,— вирішив він.

Швидким рухом зняв ботинки, які вже відчутно тягли його донизу. Набрал у легені повітря, пірнув і стяг через голову фланелеву сорочку. Вона не хотіла тонути, плавала, видувшись пузирем. Гейко сказав: "Ну, живи, коли так", і посміхнувся. Штанів і тільняшки він не скинув. Вони хоч трохи зігрівали тіло, захищали його від колючих дотиків холодної квітневої води.

— Попливемо,— промовив він знову і, неначе весла, занурив у воду дужі натреновані руки.

"Скільки ж це мені треба відмахати? — міркував він.— Сейнер ішов за чотири милі від берега. Під час бою, маневруючи, він міг відійти, але не далі, як ще на одну милю. Отже, до берега близько п'яти миль".

П'ять миль! Влітку, під час спортивних змагань, Гейко проплив дванадцять миль. Але то було в липні, а не в квітні. І тоді він був лише в трусах, а не в штанах і в тільняшці...

Через півгодини Гейко вирішив перепочити. Він добре вмів спочивати на воді. Навіть севастопольські хлопчаки, які спочатку навчаються плавати, а потім вже

ходити,— і ті заздрили його спритності.

Саме тоді, як Гейко повернувся на спину, недалеко від себе він побачив людину.

Спочатку матрос не повірив своїм очам, однак людина пливла, рухалась, і помилитись було неможливо.

"Може, ще хтось з "Стріли" врятувався?" — радісно подумав Гейко і голосно вигукнув:

— Ей! Хто ти?..

Плавець не відгукнувся. Він, певне, був дуже заклопотаний самим собою.

Гейко попрямував до невідомого. І коли зблизився на таку відстань, що той не міг його не почути, ще раз майже весело крикнув:

— Ей!.. Заклало тобі? Хто ти?..

Відповідь була незрозумілою. Невідомий щось прохарчав чи простогнав.

Гейко навіть розсердився:

— Ти що: людина чи фашист? Якщо людина, то й відповідай по-людськи... Я — Гейко. А ти хто?..

Замість відповіді знову якийсь невиразний стогін.

"А може, справді німець з того катера, що згорів?" — подумав Гейко.

Він кілька разів з усієї сили махнув руками і опинився біля плавця. Та коли глянув йому в обличчя, то здивовано й злякано відсахнувся. ,

— Старий?.. Мічман?!

Справді, то був боцман сейнера, мічман Безбородько. Близько сорока років Безбородько рибалив. Він знав море краще за власну хату, бо жив більше на воді, ніж на суші. Коли почалась Вітчизняна війна, Безбородько попросився на бойовий корабель. Йому запропонували піти боцманом на сейнер "Стріла". Він з радістю погодився і виконував свої обов'язки бездоганно. Команда сейнера говорила, що Безбородько вміє зв'язати з каната двадцять чотири морських вузли, а з матроса зв'яже всі сорок вісім. Від нього перепало всім: і мотористам, і комендорам, і сигнальникам. Гейка він теж неодноразово драїв, як то кажуть, з пісочком. Але Безбородька любили. Любив його і Гейко.

— Мічман? — вигукнув він вдруге, приглядаючись до змертвілого обличчя боцмана.— Ти поранений?..

— Допоможи...— прохрипів старий моряк.— Не допливу сам.

— Не дрейф, мічман! — заспокоїв його сигнальник.— Удвох допливемо. Ну, держись за мене, клади руку на плече... Ось так...

Вітер віяв з моря. Хвилі котились до берега, допомагаючи плисти.

Проте, пропливши деякий час, Гейко відчув, що слабне. Безбородько чимдалі ставав все важчим і важчим. З кожною хвилиною він все млявіше ворухив ногами, стаючи дуже незручним вантажем. Лице йому закам'яніло. Охоплений страшним передчуттям, Гейко час від часу запитував:

— Тримаєшся, мічман?

— Тримаюсь...— відповідав той, ледве ворухачи губами.

— А ти працюй ногами, а то задубієш. Не дозволяй собі слабнути.

— Та я... працюю,— шепотів старий.

До берега лишалося ще миль зо три. Але сили Гейкові танули. Холодна вода вже не остуджувала. З обличчя котився піт. Все тіло палало й тремтіло в надлюдському напруженні. Легені, хриплячи, рвучко хапали повітря. Серце виривалося з грудей. М'язи німіли. Йому потрібний був хоч коротенький перепочинок.

— Мічман! — покликав Гейко.— Ану пливи сам... Чуєш? Сам спробуй, А я підтримуватиму.

Безбородько, не відповідаючи, зробив кілька рухів. Але, застогнавши, почав захлинатися водою. Гейко підхопив його. Тепер він знову мав силу і якийсь час плив швидко. Та хвилинного перепочинку вистачило ненадовго. Безбородько тягнув донизу.

Тоді Гейко вирішив думати не про те, що йому важко, а про щось інше. Нехай руки здійснюються й опускаються механічно, як весла, бо й справді: чому вони знеслилі після двох миль? Чому не після трьох... п'яти?.. Хіба є межа людському прагненню, людським можливостям? Якщо м'язи відмовляються працювати, то є мозок, є воля, яка навіть фізично безсильну людину

робить велетнем. І він, Гейко, мусить закликати на допомогу свою волю, щоб зберегти життя собі і мічманові...

Ще за якийсь час Гейко відчув, що хвилі, які біжать до берега чередою, вже не допомагають йому, а навіть перешкоджають. Він почав розраховувати кожний свій рух. Коли хвиля здійснювалася — відпочивав, коли спадала — гріб, працюючи то руками, то ногами...

Вже ясно виднілась земля. Вона лежала величезною темною масою. Іноді Гейкові здавалось, що він чує клекіт прибою.

Місяць пересунувся над виднокругом і зблід. Сріблястий шлях, прокладений місяцем, простягся морем до самого берега. Це був шлях до землі, до рятунку.

Але Гейко вже тонував. Кілька разів він ковтнув гідкої гірко-солоні води. Хвилі перед очима розпливались і чомусь набрали червоного кольору. І місяць став червоним, наче закривавився.

— Мічман!.. Мічман!.. Старий! — покликав Гейко.

Але Безбородько навіть не ворухнув губами. Тоді Гейко з жахом подумав, що втратив голос. Адже він не чув навіть самого себе. Справді, кричав він чи тільки думав кричати? Треба спробувати ще раз. Він зібрав всю свою силу й вигукнув:

— Мічман Безбородько!

Той мовчав. Очі йому були міцно сплющені.

Треба було щось робити. Непослабною боротьбою підтримувати і роздмухувати ту іскрину життя, яка ще жевріла в ньому. Гейко вигукнув щось гнівне, сильне, це прозвучало мов виклик морю.

Але зразу ж він змовк. Зрозумів, що даремно витрачає силу. Скільки? Може, тисячну частку тієї, яку ще має. Та, може, саме ця тисячна частка й допоможе дістатися берега.

Безбородько тягнув Гейка донизу. Його рука на Гейковому плечі зробилася наче залізною. Пальці в'їлися в тіло. Однак це й давало Гейкові силу, щоб триматись на воді. Коли б він відчув, що його плече звільнилося від тягаря, що мічмана більше немає біля нього, сила волі, певне, зрадила б йому і він пішов би на дно. Бажання будь-що врятувати Безбородька примушувало діяти з усіх сил.

Він не помічав, що з кожним новим махом руки важко стогне. Він бачив землю, але не міг зрозуміти, скільки до неї кабельтов (міра довжини)? Півкабельтова? П'ять метрів?.. Зір йому заволокло рожевою мережкою. Дрібні кільця мережки змінювали свою форму, ворушилися, тремтіли.

І раптові буйна радість обійняла Гейкове серце. Він торкнувся ногами ґрунту. Пінявий водяний вал ізнов підхопив його, підняв, поніс на своїх плечах. Але Гейко вже знав, що ніяка сила не поверне його назад, у море.

Ще раз ударився пальцями об гостре каміння, впав на коліна, поповз. Зникав під водою і з'являвся знов. Прибережні хвилі котили Володимира Гейка разом з камінням, разом з чорним корчем, занесеним сюди хто знає звідки.

Він обома руками вхопився за той корч і тільки тепер зрозумів, що тіло його надто легке, а плече не відчуває тягаря. Як це сталося? Де дівся мічман Безбородько? Коли його задубілі, скарлючені пальці відірвалися від Гейкового плеча? Ні, це не могло статися давно. Це сталося ось зараз, бо Гейко ще відчуває те місце на плечі, де лежала рука товариша...

І Гейко забув про берег. Він стояв обличчям до моря, гойдався на слабких, мов не своїх ногах. Хвилі котилися з моря, били його в груди, наче кулаками* Він не довго стояв. Пішов назустріч тим хвилям, розставивши тремтячі від перевтоми руки, розгрібаючи ними густе, як вовна, шумовиння. Він шукав Безбородька.

Знов гірка й солоня вода заливала йому рот і вуха. Знову він падав на коліна і різав їх об гостре, обліплене черепашками та слизькими водоростями каміння. Шукав, аж поки не зачепився і не впав просто на Безбородька. Тоді обхопив його руками, притиснув до грудей і поніс.

Хвилі гналися за ним, стрибали йому на плечі, намагалися збити з ніг, вирвати з рук ношу. Але Гейко все дужче притискував Безбородька до своїх грудей і йшов, йшов, відчуваючи ледве чутні удари серця мічмана. Земля, залята легким синюватим ссявом, уявлялась йому рідним домом, в якому він дістане нову насагу до життя.

Остання хвиля накотилась на берег. Блиснувши білим, як сніг, шумовинням, лизнула ноги. Та вона була вже безсилою, і Гейко переможно засміявся. Під ногами у нього заскрипів береговий пісок. Він упав на коліна, потім на лікті, не випускаючи з рук Безбородька, припав щокою до землі, як до грудей рідної матері. Важкі повіки склепилися. З грудей вирвався глибокий, рівний віддих. Вкрай знесилений, він уже спав.